

Апчхи

Геннадій Кофанов

Дрібний випадок міжгалактичного масштабу

Але ж ви не господь бог!

Брати Стругацькі, "Понеділок починається в суботу".

Бухгалтер Остап Григорович Кондратюк вийшов із сутінкового під'їзду свого будинку й примружився. Яскраве березневе сонце з безхмарного блакитного неба щедро опромінювало вулицю Джордано Бруно, на якій проживав Остап Григорович і якою він щодня (за винятком вихідних і свят) ходив до друкарні № 2, де гарував на посаді головного бухгалтера. Друкарня ця мала місце на цій же вулиці всього в п'ятистах кроках від будинку Кондратюка.

Потемнілі від пилу барханчики злежалого снігу активно танули уздовж краю тротуару, будучи родоначальниками жвавого потоку поталої води, що іскрилася вздовж бордюру й провалювалася в ґрати каналізації. Двірник Фелікс Схильний, чиркаючи по асфальті прутами мітли, переміщав дрібне сміття із тротуару в потік. Двірника освистували пташки, що роєм пурхали з дерева на дерево. Весняне повітря бадьорило ранкових перехожих, начебто газоподібний еліксир.

Бухгалтер Кондратюк, мружачись від світла, посміхнувся весні, поправив кашне, привітався із дворником Схильним капелюхопідняттям і, роблячи маятникоподібні рухи портфелем, покрокував вулицею Джордано Бруно до друкарні № 2.

Коли Остап Григорович порівнявся з тютюною крамницею, у вітрині якої пістрявився товар, не схвалюваний Мінздравом, у глибині лівої ніздрі Кондратюка залоскотілося і бухгалтерові нестерпно захотілося пчихнути. Від цього обличчя Остапа Григоровича спотворила мимовільна гримаса: зіниці наполовину закотилися під верхні повіки, брови підстрибнули, склавши чоло гармошкою, нижня щелепа відвиснула, рот відкрився і розтягся у формі коромисла, на нижню губу виповз кінчик язика. Бухгалтер, починаючи видавати гортанний звук, вихопив із кишені носовичка й, прикривши ним лице, могутньо пчихнув, звибрувавши усім тілом і ледве не впустивши портфеля. Після чого, витерши хусточкою рот і ніздрі, продовжив рух...

Чхаючи, Остап Кондратюк не думав, звичайно, про те, що згідно з невідомими нами законами існування Всесвіту, зовсім незначна подія, що трапилася в одному місці, може спровокувати значні події в іншому місці, нескінченно віддаленому від першого; спровокувати незбагненим чином.

Так, після того як на планеті Земля, у Харківській області країни Україна, у

містечку-райцентрі, назва якого не відіграє в даному випадку великої ролі, на вулиці Джордано Бруно поруч із тютюновою крамницею пчихнув дехто Кондратюк, у зовсім іншому районі Всесвіту, на планеті Раєдем, над столицею однієї невеликої імперії пронісся буйний ураган, що розметав халупи простолюдців, зірвав дахи з будинків вельмож, і навіть скинув шпиль із палацу імператора. Крім того, стихія змела недоспілі злаки на полях охрест столиці, а отже, тутешнім мешканцям у найближчі місяці, аж до майбутнього врожаю, доведеться жити не так ситно, як би їм хотілося.

У той час як жителі столиці, лаючи стихію, приступали до розбору руїн, імператор Шен-Уаф Бах зі свитою вирушив зі свого палацу до головного столичного храму, щоб порадитися з Верховним Жерцем щодо того, що трапилось. Імператор брів пошарпаним, розкришеним містом, обходячи фрагменти зруйнованих будівель і упалі дерева, вивернуті із ґрунту з коріннями; плентався, ужахаючись і журячись. За імператором дріботав кортеж придворних, також пригноблених видами збитку. Городяни на хвилину припиняли відбудовні роботи, щоб шанобливо поклонитися минаючому повз правителів.

Шен-Уаф Бах наблизився до головного храму, кам'яного, пірамідального й тому стійкішого перед натиском стихій, ніж звичайні житлові будови. Один із придворних, випередивши владаря, вибіг сходами і зник у дверях, щоб попередити Верховного Жерця про прибуття імператора. Шен-Уаф Бах став неквапливо підніматися туди ж. Коли він по сходах піднісся до дверей святилища, сам Верховний Жрець - Шур-Оеф Бех - вийшов назустріч.

Шен-Уаф Бах і Шур-Оеф Бех велеречиво привітали один одного. Потім імператор запитав Верховного Жерця, у чому, на його думку, причина спіткавшего їх стихійного лиха й чи є можливість запобігти подібним лихам у майбутньому.

- Я, Ваша Величносте, саме збираюся проникнути у Вищі Сфери Знань, щоб там одержати відповідь на це питання, - відповів Шур-Оеф Бех. - При цій процедурі дозволяється бути присутніми тільки жерцям, але для вас я зроблю виключення, тим більше що серед ваших предків теж були жерці. Однак вашим придворним доведеться на час покинути межі святилища.

Імператор відіслав почет, а сам, у супроводі жерців, у тому числі й Верховного, пройшов у священні надра храму.

Там жерці заходилися робити дії, необхідні для ритуалу входження Верховного Жерця у Вищі Сфери Знань. Одні облачали Шур-Оеф Беа у священні одіяння, інші розпалювали вогонь у священних світильниках, треті окурювали приміщення дурманними священними пахощами, четверті готували священний напій у священній чаші...

Відсorbнувши рідину, Верховний Жрець прокричав священне звукосполучення, після чого допив до дна. Хвилини три він перебував у нерухомості, потім його ноги підкосилися, і два жерці, підхопивши його під руки, акуратно уклали Шур-Оеф Беа на приготовлену підстилку. Ще кілька хвилин Верховний Жрець перебував у заціпенінні, а потім став корчитися, битися в конвульсіях, вивергаючи з вуст звуки й піну. Звуки

склалися в нерозбірливі слова, лише одне Шур-Оеф Бех повторив кілька разів досить виразно. Таємниче слово, не відоме ані імператорові, ані жерцям, ані самому Верховному Жерцеві, ані жодному з жителів планети Раєдем. Це було слово "Кондратюк".

Імператорові було моторошно дивитися на метання в нестямі Шур-Оеф Беха, і глава держави відвів погляд убік, став розглядати осяйну вогнями світильників фреску на стіні, де було зображено, як чарівна мавпа на ймення Замва народжує першу людину на ймення Амад.

Раптом у храмі стало зовсім тихо. Імператор повернув погляд на Верховного Жерця. Той знепритомнів. Жерці підхопили свого проводиря під руки й під ноги й швидко понесли на свіже повітря, імператор кинувся за ними. На якійсь подібі балкона жерці стали приводити Шур-Оеф Беха до тями: один бив його по щоках, інший хлюпав на нього холодною водою, третій підносив до ніздрів якусь гідоту з гострим запахом, четвертий витирав піну з губ і підборіддя.

Верховний Жрець опритомнів. Він був зовсім знесилений і виснажений спілкуванням з Вищими Сферами Знань.

- Що... я... віщав? - насили, ледве чутно просипів він.

- Ти кілька разів повторив таємниче слово "Кондратюк", Верховний Жерче, а більше ми нічого не розібрали, - повідомив той, що витирав піну.

- Кондратюк? Гм... - задумався Шур-Оеф Бех. - Що б це значило? Що ще за Кон... Ага, здається, пригадую... Здається, Вищі Сфери Знань повідомили мені, що ураган якось пов'язаний з якимось Кондратюком... Мабуть, цей таємничий Кондратюк і наслав на нас ураган!

- А що це таке - Кондратюк? - запитав імператор.

- Ну, це... еее... це... гм... це, очевидно, якась велика й всемогутня істота, здатна повелівати стихіями, - вирік Верховний Жрець, тремтячи від втоми.

- А за що цей Кондратюк нас так покарав? - продовжував випитувати імператор.

- Ну... еее... напевно... гм... напевно, за те, що ми йому не молимося й не приносимо йому жертв, - міркував Шур-Оеф Бех. - Ми ж молимося Великому Ґрунту, Великій Воді, Великому Небу й Великому Вогню, які вважаються першоосновою всього суцього, а Великому Кондратюку ми зроду ніколи не молилися, от він на нас і озлився, і наслав на нас ураган, щоб покарати за неповагу.

- Виходить, для того щоб Кондратюк нас вибачив і більше не карав, ми повинні йому молитися й приносити жертви? - зміркував імператор.

- Так, відтепер ми повинні будемо молитися й приносити жертви не тільки Великому Ґрунту, Великій Воді, Великому Небу й Великому Вогню, але також і Великому й Всемогутньому Кондратюку, - віщав знесилений Верховний Жрець. - Ви, Ваша Величносте, оголосите про це народу, розішліть гінців із цією звісткою всією країною, а ми, жерці, приступимося до складання відповідних молитов, до розробки відповідних обрядів і ритуалів...

Нові молитви, обряди й ритуали були складені жерцями дуже швидко, усього

протягом декількох днів, тому що жерці боялися повільністю розгнівати Великого й Всемогутнього Кондратюка й спровокувати нові стихійні лиха. У ході цієї роботи жерці прийшли до найбільшого відкриття: раз Великий і Всемогутній Кондратюк здатний повелівати стихіями, виходить, він і є Творець Великого Ґрунту, Великої Води, Великого Неба й Великого Вогню, тобто Кондратюк, по суті, є не хто інший, як Творець Всесвіту!

Було вирішено, що всі жителі імперії зобов'язано молитися Кондратюку три рази на день, трьома молитвами: головною опівдні й двома додатковими ранком і ввечері. Головна молитва повинна супроводжуватися ударами в барабани. Раз на тиждень – палінням пахощів, а раз на місяць – приношенням у жертву дрібних свійських тварин, зазвичай – домашніх птахів, труп яких ущент спалюються на жертвовному вогні.

Так в імперії почалася релігійна реформа.

Усі, від мала до велика, опівдні приходили до храмів, де під ритмічний рокіт барабанів репетували головну молитву, у якій сімнадцять разів повторювалося слово "Кондратюк".

Усі та не всі. Дехто Шав-Аоф Бох – відомий учений, лікар, астроном, винахідник, мандрівник і мислитель – визнав нову віру у Великого й Всемогутнього Кондратюка марновірством і мракобіссям. Шав-Аоф Бох так просто й заявив при свідках Великому Жерцеві Шур-Оеф Беху:

– Ураган – це всього лише переміщення повітряних мас, викликане перепадом тиску, а зовсім не підступ якогось міфічного Кондратюка. Коли ми молилися Великому Ґрунту, Великій Воді, Великому Небу й Великому Вогню – це ще куди не йшло: ґрунт, вода, небо й вогонь дійсно існують і їх усі бачать. Але хто коли бачив цього горезвісного Кондратюка? Ніхто й ніколи. Я певен: ніякого Кондратюка взагалі не існує!

– Ти святотатствуєш, Шав-Аофе Бох! – гнівно викликнув Шур-Оеф Бех. – Великого й Всемогутнього Кондратюка неможливо побачити, оскільки він невидимий і безтілесний, як повітря. Він присутній не в одному якимсь конкретному місці, а скрізь, тому все бачить, усе чує й усе знає. Тож, якщо ти не припиниш блюзнити й не почнеш молитися з усіма Великому й Всемогутньому Кондратюку, щоб він вибачив тебе за це невір'я, я, незважаючи на всі твої колишні заслуги, змушений буду клопотати перед його Його Величністю про видворення тебе за межі імперії, щоб твої еретичні п'ятякання не накликали на нашу батьківщину нового лиха.

Шав-Аоф Бох не бажав бути вигнаним за межі батьківщини, тому став утримуватися від публічної критики нової релігії й навіть став відвідувати храм і робити вигляд, що молиться разом зі співвітчизниками, однак залишився при своїй думці. Таке лицемірство було йому дуже неприємно, але на що не підеш, аби тільки не стати вигнанцем...

Бухгалтер Остап Григорович Кондратюк вийшов із під'їзду свого будинку на вулицю, де мрячив короткочасний квітневий дощик, і розчепірів парасольку. Повітря

пахнуло дощем (хто вважає, що дощ не пахне, нехай першим кине кремовий торт в обличчя свого психіатра в присутності потужних санітарів) і квітучими деревами. Двірник Фелікс Схильний, ігноруючи опади, чесав мітлою тротуар. Бухгалтер Кондратюк привітав його (не тротуар, а двірника, звісно) кивком голови. Хоч на бухгалтерові й був капелюх, привітально підняти його, як це робив зазвичай, він не міг, тому що права рука капелюхоносця була зайнята парасолем, а ліва портфелем. Їжачись від ранкової свіжості, Кондратюк покрокував убік друкарні № 2.

Коли Остап Григорович дійшов до тютюнової крамниці, у глибині його ніздрі залоскотілося і, як читач уже, звичайно ж, догадався, бухгалтерові нестерпно захотілося пчихнути. Тільки не думай, читачу, що Кондратюк чхав щодня, доходячи до цього місця. Ні, Остап Григорович взагалі чхав украй рідко, а на даному конкретному місці, поруч із тютюною крамницею, він пчихнув лише один раз, тоді, у березні. Тепер, у квітні, Кондратюка повторно відвідало на цім же місці таке бажання. Що від того бажання лице Остапа Григоровича, як читач знов-таки догадався, спотворила мимовільна гримаса: зіниці очей наполовину закотилися під верхні повіки, брови підстрибнули, склавши чоло гармошкою, нижня щелепа відвиснула, рот відкрився і розтягся у формі коромисла, на нижню губу виповз кінчик язика. Бухгалтер уже почав був видавати звук "а...", що випереджає "...пчихи", коли раптом йому почулися ритмічний рокіт барабанів і молитовні стогони тисяч голосів, причому в цих стогонах Кондратюк розчув власне прізвище. А крім того, йому відчувся запах невідомих пахощів і горілого м'яса. Звичайно, на вулиці Джордано Бруно ніхто в барабани не бив, молитов хором не репетував, пахощів не кутив і м'яса не палив. Звичайно, усе це Кондратюку лише примарилося. Але після цієї слухо-нюхової галюцинації бухгалтерові раптом геть перехотілося чхати, і він, так і не пчихнувши, привів обличчя в нормальний стан і продовжив прямувати вулицею Джордано Бруно до друкарні № 2, де як і раніше очолював бухгалтерію. Якби я сказав: "він продовжив прямувати, як ні в чому не бувало", це була б не зовсім правда. Галюцинація Кондратюка засмутила, тому що він був впевнений, що всяка галюцинація є явище патологічне, котре свідчить про наявність в організмі якихось відхилень від норми. "Якщо таке повториться, обов'язково звернуся до лікаря-психіатра", – вирішив Кондратюк.

У невеликій імперії на планеті Раєдем тим часом тривала релігійна реформа. Верховний Жрець Шур-Оеф Бех оголосив народу, що колишні уявлення про походження людини, як з'ясувалося, є хибними. Дотепер уважалося, що першу людину – на ймення Амад – народила чарівна мавпа – на ймення Замва. А першу мавпу народила землерийка – на ймення Ткир. А першу землерийку народила ящірка – на ймення Щакияр. А першу ящірку народила саламандра – на ймення Убзолуг. А першу саламандру народила риба – на ймення Бикра. А першу рибу народив хробак – на ймення Бхокар. А перший хробак пішов від інфузорії – на ймення Кибмор. А перша

інфузорія зародилася в чудесному розсолі за назвою Лунєб, що той розсіл утворився від змішання чудесних вод Неба із чудесними водами Надр. Насправді все було не так, оголосив тепер Верховний Жрець, а от як: Великий і Всемогутній Кондратюк виліпив тіло першої людини Амада з Великого Ґрунту, а потім наповнив це тіло душею, створеною за образом і подобою самого Кондратюка. Тіла інших живих істот, що живуть на планеті Раєдем, Кондратюк, мовляв, також виліпив із Великого Ґрунту, але душі для них він зробив не за своїм образом і подобою, а простіше.

Коли вчений Шав-Аоф Бох почув цю реформаторську проповідь Верховного Жерця в головному храмі столиці, то подумки обізвав нову релігію мракобіссям, але в полеміку вступати не став, боячись вигнання.

Шав-Аоф Бох вивчав, крім іншого, випадки викиднів у вагітних жінок, і звернув увагу, що плоди більш пізніх строків вагітності нагадують мавпочок, більш ранніх – звірків на зразок землерийок, ще більш ранні зародки схожі на ящірок і саламандр, ще більш ранні – на черв'ячків, а на найранішній стадії внутрішньоутробного розвитку людина є просто ікринкою. "Це яскравий доказ того, – думав мислитель, вертаючись із храму додому, у будинок, майже відновлений після руйнівного урагану, – що колишня наша релігія була більш правильною. Верховний Жрець сам, напевно, придумує неправдоподібні небилиці, а киває на Вищі Сфери Знань".

Повернувшись у свій будинок, який служив ученому одночасно й житлом, і науковою лабораторією, Шав-Аоф Бох замкнув двері на засув і завісив ганчіркою вікно, щоб ніхто не підгляділо, чим він отут займається, приготував пташине перо, загострене для письмових робіт, пляшечку чорнила, дістав зі схованки пергаментний сувій і, прилаштувавшись за столом, заходився писати.

Це був філософський трактат, у якому Шав-Аоф Бох доводив, що ніякого Кондратюка у Всесвіті не існує. Звичайно, з погляду нової релігійної ідеології, ці писання є єретичними, і потрап вони до рук жерців, мислителів буде непереливки, тому доведеться трактат добре сховати. Мислитель сподівався, що коли-небудь у майбутньому, коли із мракобіссям буде покінчено, нащадки знайдуть цей сувій і зрозуміють, що навіть в епоху мракобісся в імперії жили прогресивні розсудливі люди.

Замислившись, як би виразніше викласти на пергаменті чергову думку, Шав-Аоф Бох підняв над столом руку, у якій тримав перо, і м'який, довгий, вузький кінчик пера недоречно улучив мислителів в ніздрю. Від цього в ніздрі залоскотілося, і вченому нестерпно захотілося пчихнути. Лице Шав-Аоф Боха спотворила мимовільна гримаса: зіниці наполовину закотилися під верхні повіки, брови підстрибнули, склавши чоло гармошкою, нижня щелепа відвиснула, рот відкрився і розтягся у формі коромисла, на нижню губу виповз кінчик язика. Мислитель, починаючи видавати гортанний звук, поклав перо й, закривши ніс і рот обома долонями, щоб не забризкати рукопис слиною й шмарклями, могутньо пчихнув, звибрувавши усім тілом і ледве не збивши ліктем чорнильницю. Після чого, витерши ганчірочкою долоні, рот і ніздрі, продовжив роботу над трактатом.

Звичайно, Шав-Аоф Бох і припустити не міг, що, згідно з невідомими йому

законами існування Всесвіту, після його пчіха, десь в іншій галактиці, на планеті Земля, над містечком, назва якого не відіграє в цьому випадку великої ролі, пронесеться ураган...

У цю травневу ніч бухгалтер Остап Григорович Кондратюк і його дружина Ельвіра Потапівна практично не спали, тому що за вікнами їхньої квартири зі страшним шумом буйствував сильний вітер, то як звір виючи, то плачучи як дитя, висловлюючись образами великого поета. Завивання, гул і свист вітру супроводжувалися акомпанементом у вигляді тріску ламання гілок, рокоту зірваних листів дахового заліза, деренчання ринв і шибок, і тому подібних шумових ефектів. Під час цієї свистопляски у квартирі Кондратюків згасло електричне світло. Визирнувши у вікно, бухгалтер з'ясував, що світло згасло у всіх вікнах на вулиці Джордано Бруно, а також на всіх вуличних літарях, із чого випливало, що вітер десь обірвав електролінію...

До світанку стихія вгомилася, але спати вже було пізно: настав час збиратися на роботу. Стихія не стихія, а робочий день ніхто не скасовував. Збираючись, Кондратюк спробував зателефонувати синові, що жив в іншому місті, мовляв, а як там у них із погодою, але телефон начебто в слухавку води набрав. Отже, і телефонна лінія стала жертвою урагану.

Оскільки не виспався й не поголився (бо електробритва в цьому випадку була не дієздатною), то не в кращому настрої Остап Григорович вийшов із під'їзду на вулицю, і вид вулиці настрою йому не підняв, скоріше навпаки. Уся вулиця Джордано Бруно являла собою звалище усякого сміття: обламаних гілок дерев, покручених листів зірваного дахового заліза, якихось ганчірок, які, очевидно, хтось сушив на балконах і не встигнув зняти... Кондратюк перейшов вулицю, щоб з боку глянути на свою п'ятиповерхівку й візуально оцінити збиток. Перше, що впало в око: вітер повалив телевізійні антени на даху, зірвав пару листів дахового заліза й поцупив шматок водостічної труби.

Зітхнувши, бухгалтер поплентався до друкарні № 2, обходячи численні перешкоди. Звичайно, друкарські машини без електрики працювати не будуть, але бухгалтери можуть трудитися й без електромережі, роблячи розрахунки на калькуляторах із батарейками. Тим більше що в приміщенні бухгалтерії великі вікна й вистачає природнього світла.

Поруч із тютюною крамницею ураган зламав стару тополь, яка тепер перегороджувала всю проїзну частину вулиці. Один із трудівників комунальних служб бензопилою нарізав тополь на скибочки, як ковбасу. Неподалік працівник житлово-експлуатаційного управління обговорював подію з двірником Феліксом Схильним, що опирався на мітлу. Коли Кондратюк наблизився до них, представник ЖЕУ виголошував:

– ... начебто, десь дерево, вивернуте із ґрунту з корінням, упало на автомобіль, у якому були люди. Здається, навіть є людські жертви. Про економічний збиток я вже і

не кажу.

- Це нас Бог карає за наші гріхи, - відповідав двірник. - Треба не грішити, а побільше молитися Богу, отоді й не буде стихійних лих.

Хоч Остап Григорович, незважаючи на "перестройку", залишався переконаним матеріалістом і атеїстом, однак він не був так званим войовничим безбожником і до почуттів віруючих ставився толерантно. Якби не непогода, якби бухгалтер виспався, якби він був акуратно поголений, якби він не бачив усього цього збитку, у нього був би гарний настрій і він мовчачи пройшов би повз двірника, що займався релігійною пропагандою, не вступаючи в полеміку. Але зараз, будучи роздратований усіма цими неприємностями, Кондратюк не зміг змовчати й заперечив:

- Ураган - це всього лише переміщення повітряних мас, викликане перепадом тиску, а зовсім не підступ якогось міфічного Бога. Ніякого Бога у Всесвіті не існує! Ніхто його не бачив.

- Бога неможливо побачити, тому що він Дух Святий, невидимий і безтілесний, - опонував Фелікс Схильний, потрясаючи мітлою, як пророк посохом. - Він скрізь, тому все бачить, усе чує й усе знає. От через таких, як ви, невіруючих безбожників, Бог і насилає на нас стихійні лиха.

Двірник вимовляв "г" так м'яко, що виходило не "Бог", а скоріше "Бох".

- Ай, та що з вами говорити, - відмахнувся Кондратюк і побрів далі своєї дорогою...

* * *

І запитують Його: "Ти побожний, о Всевишній?"

І відповість Він: "Ні, я атеїст".

Книга пророка Адамича.

Травень 2003 р.